

АНОТАЦІЯ

Шкуронадська Д. Б. Інституційне забезпечення стійкості національної економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка. – Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, 2020.

Дисертація присвячена дослідженню інституційного забезпечення стійкості національної економіки, аналізу рівня стійкості економіки України у розрізі її інституційних і зовнішнього секторів до шоківих впливів та розробленню практичних рекомендацій щодо удосконалення державної політики в сфері забезпечення стійкості економіки.

У процесі дослідження концептуальних основ стійкості національної економіки було здійснено аналіз існуючих підходів до розуміння сутності «стійкості» та «стійкості економіки». Виявлено, що теоретичне осмислення стійкості економіки почалося наприкінці ХХ ст., однак незважаючи на різноманітні дослідження науковці досі не дійшли до однозначного трактування цього поняття. Загалом стійкість розглядають в контексті шоківих впливів. Ідея здатності протистояти різним за природою шоківим впливам є необхідною умовою для вивчення проблематики стійкості економіки.

Аналіз еволюції науково-практичних підходів до розуміння сутності стійкості економіки, її видів та характерних ознак дозволив обґрунтувати стійкість національної економіки, як властивість економічної системи національного рівня уникати, витримувати та відновлюватися від дії шоківих впливів, забезпечуючи підтримку своїх параметрів, властивостей та функцій. На основі порівняльного аналізу стійкості економіки з такими поняттями, як стабільність, надійність, сталість, життєздатність та економічна безпека, було визначено функціональні залежності та взаємообумовленості між ними.

Теоретичні розробки щодо методів та інструментарію оцінювання стійкості економіки в українській та світовій економічній науці знаходяться на стадії формування. Наукові дослідження стійкості економіки переважно ґрунтуються на використанні інструментарію, який є системою показників, індикаторів, економічних моделей, що використовуються в макроекономічному аналізі. У результаті критичного огляду існуючих методик та моделей оцінювання стійкості економіки було розроблено методичні рекомендації щодо розрахунку рівня стійкості національної економіки. Дані методичні рекомендації передбачають розрахунок системи індикаторів, згрупованих за сектором фінансових корпорацій, сектором нефінансових корпорацій, сектором загальнодержавного управління, сектором домогосподарств, зовнішнім сектором. Даний підхід дає можливість визначити інтегральний показник рівня стійкості кожного із секторів та національної економіки загалом. При цьому акцентовано увагу, що стійкість є динамічною характеристикою економіки, рівень якої залежить від здатності макроекономічної системи підтримувати значення індикаторів у межах порогових, в умовах шоківих впливів та після їх припинення.

У контексті дослідження інституційних засад стійкості національної економіки було проаналізовано основні наукові підходи до аналізу інститутів та інституційного середовища, що дозволило обґрунтувати систему інституційного забезпечення стійкості економіки. Визначено, що інституційне забезпечення стійкості національної економіки – це взаємодія формальних і неформальних інститутів, а також органів державної влади у процесі формування та реалізації необхідних організаційно-правових умов, напрямів стійкого розвитку економіки та компенсаційних механізмів забезпечення стійкості економіки. Інституційне забезпечення стійкості національної економіки є основою формування державної політики, яка має реалізовувати такі функції, як регулюючу, інформаційну, захисну, регламентуючу, контролюючу. Дані функції дають уяву про функціонування інститутів підтримки стійкості економіки.

У контексті аналізу стійкості національної економіки до шокових впливів було здійснено оцінку рівня стійкості інституційних та зовнішнього секторів за методологічним підходом, який передбачав комплексний аналіз макроекономічних індикаторів. Такий підхід дозволив розрахувати інтегральний індикатор рівня стійкості економіки України у 2008–2018 рр., який характеризувався незадовільним значенням, при цьому найнижчий рівень стійкості характерний для зовнішнього сектору. Виявлено, що посилення міжнародної фінансової нестабільності призвело до зростання чутливості української економіки до дії зовнішніх шокових впливів, негативні наслідки яких поступово вражають всі сектори.

У результаті комплексного аналізу індикаторів рівня стійкості національної економіки, було систематизовано, в розрізі її секторів, шокові впливи, що мали місце у 2008–2018 рр. Відповідна розробка дозволила виявити основні причини появи шокових впливів за відповідний період.

Здійснено оцінювання інституційного забезпечення стійкості секторів економіки за такими критеріями як: організаційна спроможність органів влади, що здійснюють заходи забезпечення стійкості; дієвість нормативно-правових документів, які формують правову основу інституційного забезпечення; якість завдань, що виконуються органами державної влади для забезпечення стійкості сектору; розвиток компенсаційних механізмів забезпечення стійкості. Аналіз за даним підходом показав, що на загальнодержавному рівні інституційне забезпечення стійкості в повній мірі здійснюється лише в секторі фінансових корпорацій, завдяки діяльності інституційно спроможних регуляторів, які реалізують заходи зростання кредитного та інвестиційного потенціалу фінансових корпорацій, зміцнення фінансової стабільності, сприяння макроекономічному розвитку фінансових ринків, розширення фінансової інклюзії та впровадження інновацій у фінансовому секторі.

У результаті оцінки інституційного забезпечення стійкості секторів економіки було сформовано організаційну структуру управлінських рівнів

інституційного забезпечення стійкості економіки України. Дана розробка визначає ступінь взаємодії органів державної влади та їх організаційно-правові аспекти діяльності щодо забезпечення стійкості національної економіки.

Проведено порівняльний аналіз основних складових компенсаційного механізму забезпечення стійкості економіки України та економіки Європейського Союзу. Виявлено, що в Україні компенсаційні механізми є недостатньо ефективними на відмінно від Європейського Союзу, що пов'язано з відсутністю макрорегулятора, який би забезпечив системну реалізацію заходів забезпечення стійкості економіки та її секторів з дотриманням принципів прозорості, обґрунтованості та цільового використання фінансових ресурсів.

У контексті удосконалення інституційного забезпечення стійкості економіки України було визначено організаційно-правові умови за критерієм ресурсозбереження. Даний підхід є прогресивним напрямом використання ресурсного потенціалу, що передбачає економію та ефективну реалізацію ресурсів (природних, фінансових, капітальних), достатня кількість яких забезпечать стабільний розвиток економіки в умовах шоківих впливів. До організаційно-правових умов забезпечення стійкості національної економіки віднесено: захист прав власності, розвиток ринку страхових послуг, запобігання та протидія корупції, захист національних економічних інтересів, розвиток корпоративної культури.

У результаті аналізу антикризових програм таких європейських країн, як Польща, Словаччина, Франція, Німеччина, Норвегія визначено ключові напрями інституційного забезпечення стійкості економіки: запровадження пакетів економічних стимулів, привабливих умов кредитування, податкових та інвестиційних пільг, сприяння розвитку підприємництва та інновацій, стимулювання диверсифікації економіки, підтримка рівня зайнятості, розвиток компенсаційних механізмів, залучення міжнародної фінансової підтримки. Стійкість економіки залежить від макроекономічної політики, яка може стримувати та пом'якшувати наслідки шоківих впливів або навпаки

поглиблювати їх дію. Аналіз досвіду європейських країн дозволив запропонувати систему заходів реалізації напрямів інституційного забезпечення стійкості економіки України.

У контексті визначених напрямів забезпечення стійкості економіки у розрізі її секторів розроблено систему фінансово-економічних інструментів. Ефективність фінансово-економічних інструментів забезпечення стійкості економіки залежить від механізму управління, який їх реалізує. Виявлено, що структура механізму управління має характеризуватися такими складовими, як планування заходів, фінансування та стимулювання. Дотримання збалансованості цих складових у законодавстві сприятиме ефективній реалізації фінансово-економічних інструментів забезпечення стійкості економіки та її секторів.

Ключові слова: економіка, стійкість національної економіки, інститути, держава, інституційне середовище, інституційне забезпечення, інституційні сектори економіки, шокові впливи, економічна політика, державне регулювання, розвиток.